

LES INSTITUCIONS CATALANES A L'ÈPOCA MODERNA I L'ASCENS DELS JURISTES

Joan Lluís Palos Peñarroya - Ramon Ragués i Vallès
Universitat de Barcelona

Tot i que, des de fa ja molt temps, els historiadors han acceptat la importància dels canvis de llarga durada en la cultura, no sempre han dirigit l'atenció cap els aspectes menys dramàtics. Entre aquests, trobem els referents als diversos col·lectius professionals i, especialment, a l'experiència d'aquells que, per la seva estratègica posició dins l'univers social, van jugar un paper decisiu en l'articulació d'una determinada visió de la condició humana¹. Un dels grups que darrerament està reclamant de manera creixent l'interès dels historiadors de la societat és el dels professionals del dret². En la majoria dels casos, aquest interès ha estat la resposta a una constatació: l'impressionant increment del nombre de litigis que des del principi de l'Època Moderna van anar arribant als tribunals de justícia. Avui dia ningú posa en dubte que pledejar fos, per als homes d'aquell temps, un dels esports favorits; però, tot i així, som lluny de conèixer amb detall l'activitat dels advocats quan actuaren en defensa dels interessos dels seus clients particulars. Aquesta és la causa principal que, en aquest terreny, encara es treballi amb una base considerablement feble.

Com succeí a bona part de l'occident europeu, a Catalunya el nombre de causes que arribaren a l'Audiència, experimentà un augment constant entre els inicis del segle XVI i les primeres dècades del XVII³. Però aquesta dada, per si sola, no ens permet d'afirmar que els catalans fossin un poble especialment litigant; en tot cas, només podem extreure'n la constatació de la força creixent del poder reial que, mitjançant els seus tribunals de justícia, anava apropiant-se d'uns àmbits de poder fins aleshores associats a les jurisdiccions dels senyors⁴. Aquest avanç de l'autoritat monàrquica no va fer sinó agreujar el clima de confusió imperant en el complex mapa jurisdiccional d'un país on el règim feudal havia assolit un notable grau d'implantació. A la majoria de llocs del Principat i dels Comtats, els agents dels senyors, laics o eclesíastics, van lluitar aferrissadament, dia a dia, per tal de mantenir les seves antigues prerrogatives judicials enfront el rei i els consells municipals. En aquestes circumstàncies, els conflictes, per qüestions de jurisdicció, no tan sols van constituir un ele-

1. Sobre el nou interès per a l'estudi de les activitats professionals, vid. PREST, W.R., *The rise of the barristers*, Oxford, 1986. Introducció, p. 1-3.

2. Un balanç sobre la historiografia dels advocats i les seves possibilitats per a la història de la cultura a BOUWSMA, W. J., "Lawyers and Early Modern Culture", *The American Historical Review*, 78, Abril de 1973.

3. Un estudi del nombre de sentències dictades per l'Audiència, a AMELANG, J. S., "Barristers and Judges in Early Modern Barcelona: the rise of the legal elite" *The American Historical Review*, vol. 89, Desembre de 1984, p. 1275 i s., en especial taula núm. 3.

4. Sobre la relació entre el poder monàrquic i les Audiències castelleses, vid. KAGAN, R. L., *Pleitos y pleiteantes en Castilla (1500-1700)*, Junta de Castilla-León, 1991, p. 26-27.

ment inseparable de la vida quotidiana, sinó que van orientar l'activitat professional de molts homes vers el terreny de les lleis, un camp en què les institucions de govern estaven destinades a convertir-se en els seus millors clients.

D'entre totes, les Corts foren possiblement les que amb una major fidelitat varen reflectir l'ascensió dels lletrats, els quals van acabar esdevenint un element imprescindible per al seu funcionament. El 1585, l'agent de Vic assistí a la reunió celebrada a Montsó amb les instruccions ben precises de contractar, en el termini més breu possible, els serveis d'un advocat, per tal que l'orientés, una idea que, com aviat pogué comprovar, ja havien tingut molts altres municipis⁵. El 1626, el representant de Cervera estava convençut, i així va escriure-ho amb reiteració, que la negativa dels paers a contractar un assessor legal era la causa principal de la insuficient protecció dels seus interessos⁶. Però, sense cap mena de dubte, fou la convocatòria de 1632 quan els advocats -que portaren directament totes les gestions relatives a l'impediment interposat per Barcelona- van tenir un pes específic decisiu. En aquelles dates, Lleida assistia a l'assemblea perfectament previnguda: per a la defensa dels seus assumptes, el Consell havia designat Alexandre Calaf i de Soldevila, el jurista més prestigiós de la ciutat⁷.

Malauradament, encara no coneixem massa quin fou el paper de l'Església com a client dels advocats. I, això no obstant, a tot l'orbe cristià molts juristes van donar les primeres passes en el seu procés d'ascens social, emparats en la creixent conflictivitat que imperava dins la corporació eclesiàstica. A Catalunya, bona part dels juristes de major prestigi durant l'Edat Mitjana, com Sant Ramon de Penyafort, Pere Albert o Jaume Marquilles, foren eclesiàstics. Durant l'Època Moderna, el dret canònic continuà essent un dels pilars de la formació dels juristes i un càrrec tan significatiu de canceller de l'Audiència havia d'estar necessàriament ocupat per un home d'Església⁸. Alguns indicadors són especialment clars, a l'hora d'assenyalar que la intensitat de la relació entre les institucions eclesiàstiques i el món dels professionals del dret no havia minvat gens durant els segles XVI i XVII. Un capítol catedralici com el d'Urgell gaudia de forma estable dels serveis dels millors lletrats de Barcelona⁹. Per altra banda, un dels punts fixos en les assemblees anuals que celebrava la Congregació Claustral Tarraconense, on estaven representats els abats dels establiments benedictins catalans, era la renovació del seu equip jurídic. Molts juristes importants durant el segle XVII, com Joan Pere Fontanella, van iniciar la carrera professional treballant per a la Congregació¹⁰.

Juntament amb l'Església, les ciutats havien estat, durant l'Edat Mitjana, el segon gran àmbit en què va produir-se l'eclosió dels juristes. Ells foren, en bona mesura, un fenomen urbà. No és un fet estrany, doncs, que en cap altre lloc del Principat com a Barcelona, la seva presència fos sentida amb tanta intensitat. Tot i la disminució d'habitants, la xifra de juristes en exercici a la capital havia augmentat de manera considerable, passant d'haver-n'hi 39, cap a 1400, als 140 de 1600. En diversos moments durant el segle XVII va haver-hi intents de dictar normes per frenar aquest creixement. El 1626 es proposà limitar el nombre d'habilitats per exercir davant l'Audiència i el 1652 va aconseguir-se prendre mesures per tal de regular l'accés a la professió¹¹. Però no sembla pas que la finalitat d'a-

5. Arxiu Municipal de Vic, Cartes Rebudes, vol. 3, Joan Ponsic al Consell de Vic, 12-VIII-1585.

6. Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Cartes Rebudes, Joan Fuster al Consell de Cervera, 23-IV-1626.

7. Sobre la trajectòria professional de Calaf, veure ACA, CA, llig. 270, doc. 77.

8. AMELANG, J. S., *op. cit.*, p. 1275.

9. Arxiu Capitular Urgell, Liber Conclusionum, 1608-1639. La plantilla dels advocats a Barcelona era revisada anualment al Capítol Pasqual.

10. Un resum de les actes dels Capítols Generals, a TOBELLA, A. M., "Cronologia dels Capítols de la Congregació Claustral Tarraconense i Cesaugaustana (1219-1661)" *Analecta Montserratensia*, vol. X, 1964.

11. Dades d'AMELANG, J. S., *op. cit.*, p. 1269 i, fent referència a Lluís de València, *Comentari a la Constitució VII*, Barcelona, 1674, p. 49.

questes disposicions arribés a quallar en cap cas: l'any 1716, el nombre de professionals del Dret continuava creixent.

L'elevada concentració de juristes a la capital obeïa a raons ben precises. D'entrada, hi havia l'oferta que representava el seu govern municipal, si bé és cert que aquest era un terreny lluny de l'abast dels lletrats aliens a la ciutat. Tot i que, de manera periòdica, el municipi contractava l'assessorament d'altres juristes, els advocats de plantilla van continuar essent durant molt temps membres provinents de les antigues estirps ciutadanes sòlidament instal·lades dins del govern local¹². Però existien altres raons per les quals la capital exercia una poderosa atracció. Paradoxalment, la llunyania de la corona havia incrementat la seva funció com a centre administratiu. Durant els segles XVI i XVII, el camí que des de qualsevol punt de la geografia catalana conduïa a la cort, passava sempre per Barcelona: qualsevol persona que volgués tenir ben defensats els seus interessos havia de comptar amb els serveis d'un assessor legal a la ciutat. A les primeries del XVII, joves advocats acabats d'arribar, com Jaume Càncer, Joan Pere Fontanella, Felip Vinyes o Rafael Rubí van recórrer aquest camí, com a mitjà per introduir-se dins els cercles més influents del món social i professional i, sobre tot, per prendre contacte amb els centres de poder de l'Audiència i la Diputació.

Des dels inicis del segle XV, l'equip jurídic de la Generalitat, destinat a vetllar pels seus interessos econòmics, exercir les seves potestats jurisdiccionals i fiscalitzar el compliment de les Constitucions, estava dirigit per tres homes, dos assessors ordinaris i un advocat fiscal¹³. Aquests càrrecs tenien una durada de sis anys i, en teoria, estaven oberts a tot aquell advocat català que acredités cinc d'experiència professional¹⁴. Però, no eren tan sols aquests, els lletrats que cobraven de la institució: a més dels que servien a les diputacions locals i dels seleccionats per a realitzar les periòdiques visites als seus oficials, la Diputació contractava de forma regular un elevat nombre de doctors en dret, per a que ajudessin els ordinaris en la resolució de les decisions de major importància. Aquests eren els *consulens* i no jugaven altre paper que aportar major legitimitat a una determinada decisió, en una època en què la força dels arguments venia en bona part donada per la major o menor llargària de la llista dels advocats que sotasignaven els vots o dictàmens. Quan, l'any 1621, la Diputació va decidir fer marxa enrera en la seva negativa inicial d'acceptar com a constitucional el nomenament del bisbe Joan Sentís com a virrei, poca gent a Barcelona va dubtar que darrera d'aquest viratge no hi havia sinó els consells dels advocats¹⁵. La millor prova del poder i del prestigi que aquests càrrecs estaven adquirint és l'interès amb què la majoria de diputats i oïdors doctorats en dret van gairebé auto-adjudicar-se la plaça d'assessor ordinaris, per tal de perllongar sis anys més la seva presència al consistori. Homes com Joan Aroles, Rafael Rubí i Coll, Pere Antoni Vinyola, Bernat Sala, Hug Montaner, Jeroni Pastor o Josep Ferrer van esdevenir assessors després de diputats o oïdors¹⁶.

La importància creixent dels juristes en el govern de la Diputació estava en clara relació amb el seu paper en la defensa de les Constitucions. D'acord amb les directrius imposades per les Corts de 1413, quan alguna disposició normativa o algun acte de l'adminis-

12. Malgrat les dificultats per reconstruir la nòmina d'avocats municipals de Barcelona, un simple cop d'ull als dictàmens transcrits pel Dietari de l'Antic Consell ens mostra la clara hegemonia de clans com els Dalmau, Rosell, Xammar o Puig.

13. ACA, G, Dietari, 1644/47, 1a. part, p. 61.

14. Sobre les característiques de la feina dels assessors de la Diputació, veure, COROLEU, J., i PELLA, J., *Los Fueros de Cataluña*, 1878, p. 584.

15. PUJADES, J., *Dietari*, edició a càrrec de J. M. CASAS HOMS, Barcelona, 1975-76, vol. II, p. 129.

16. Ateses les imprecisions sobre la manera de designació d'aquests càrrecs, cada elecció estava destinada a originar vius enfrontaments. El 1630, el desacord va col·lapsar durant mesos la tramitació de les causes de la Diputació. La dura polèmica deixa veure la importància que hom concedia al càrrec. ACA, G, Dietari, 1629/32, 1a. part.

tració reial semblava constitutiu de contrafacció, era possible procedir de dues maneres: formular dubte davant l'Audiència, que decidia si hi havia o no contrafacció, o mirar de sostreure aquesta decisió de mans dels jutges, actuant extrajudicialment, a través de requeriments, ambaixades o negociacions directes amb els ministres reials. Tramitar les contrafaccions judicialment implicava deixar la darrera paraula a l'Audiència: la seva decisió era vinculant i inapel·lable. Durant el segle XVII es proven altres vies, com el requeriment directe a l'oficial contrafactor, recordant-li les penes en què pot incórrer, per mirar d'espantar-lo. L'arribada de Joan Pere Fontanella a una de les assessories ordinàries de la Diputació el 1623 va accentuar aquest corrent, i la seva doctrina que l'Audiència no era un tribunal imparcial va prosperar: la via judicial de la interposició del dubte restà totalment ineficaç¹⁷, tot i els inacabables debats que va originar aquesta idea¹⁸. Això no obstant, es fa difícil associar aquesta doctrina a una opció política definida. Per bé que és cert que va tenir el suport d'importants juristes com Càncer, o altres com Vinyola, Jaume Mir o Cristòfor Fumàs —que acabarien a l'Audiència—, també ho és que altres doctors, com Felip Vinyes, quan encara era un dels més notables antagonistes a la política reial, van insistir en què calia fer ús de la via judicial¹⁹. En qualsevol cas, no sembla que Fontanella tingués *in mente* atorgar tot el poder decisorí a la Diputació. Quan, l'any 1641, els Fontanella passarien a moure els fils del món judicial català sota el domini francès, van optar per una solució mixta: la formació d'un tribunal paritari format per membres de l'Audiència i, alhora, per juristes designats pels Braços²⁰. El 1625, tanmateix, el seu rebuig vers l'Audiència com a intèrpret equànime de la constitucionalitat, va veure's clarament reforçat per la pròpia actuació del tribunal. La seva negativa a admetre a tràmit un dubte del braç militar sobre l'ús dels pedrenyals va convèncer més lletrats de la inutilitat de continuar fent ús d'aquesta via²¹. En els anys que van seguir, la rigidesa mostrada per una Audiència cada vegada més dependent del govern central, va acabar consagrant la doctrina de Fontanella i definint la política de la Diputació²².

Com clarament van poder apreciar els ministres reials, el problema de les contrafaccions constituïa quelcom molt més seriós que una simple qüestió relativa als àmbits jurisdiccionals. Es tractava de decidir a qui corresponia la darrera paraula sobre l'aplicació de la llei a Catalunya, un punt que concernia directament l'autoritat del rei com a sobirà dels seus dominis. Des de la perspectiva del Consell d'Aragó, era ben palès que *"hazer juezes a los Deputados en las contenciones que son con el Real Consejo es constituirlos supremos juezes de la jurisdicción Real y superiores a la Real Audiencia... y caminando por este camino dentro de muy poco tiempo se vendrán a quedar con toda la jurisdicción Real"*²³. Però no tan sols els agents de la corona tenien motius de preocupació. Aplicada de manera rigorosa, la doctrina de Fontanella col·locava els advocats de la Generalitat en el primer pla de l'escena política, fins i tot per damunt dels mateixos diputats i oïdors. En realitat, no es pot dir que aquest sigui un problema totalment nou. Feia ja uns quants anys que el consistori i els seus assessors mantenien una lluita soterrada per tal d'aconseguir el control de determinats

17. ACA, G, Dietari, 1623/26, 2a. part, p.218. "...som estat sempre aconsellant als senyors Deputats que no compareguessim judicialment en la Real Audiencia sinó sempre extrajudicialment".

18. ACA, G, Dietari, 1623/26, 2a. part, p. 218.

19. ACA, G, Dietari, 1626/29, 2a. part, p. 165.

20. SANABRE, J., *La acción de Francia en Cataluña*, Barcelona, 1956, p. 199.

21. Sobre l'actitud de l'Audiència davant la querella interposada pel Braç Militar i la polèmica posterior, veure ACA, G, Dietari, 1626/29, 2a. part, p. 268.

22. Alguns dels moments culminants de la polèmica durant els anys següents, a ACA, G, Dietari. Sobre l'enderroc de castells i les pretensions de reformar el monestir de Ripoll (1626/29, 2a. part, p. 165); o sobre la prohibició d'evocar causes feudals de la Batllia General (1632/35, 2a. part, p. 177).

23. ACA, CA, Corts, llig. 1350, doc. 23, *Resposta del Consell d'Aragó a una pregunta formulada pel rei al 15 de Setembre de 1591*.

assumpes legals. Un al·legat redactat pels assessors el 1620 havia arribat a postular de manera taxativa la seva hegemonia en qüestions constitucionals:

dits senyors Deputats han sempre seguit los vots dels dits assessors i doctors per dites dos cases, dels quals dits senyors Deputats no es poden apartar sent com son firmats per sos assessors necessaris, donats per la cort general i atenent també considerant que no apar convenient per la bona direcció d'aquest negoci, excloure de tot los medis que podrien proposar per persones celoses del benefici comú d'aquest principat²⁴.

Efectivament, la idea que "*los srs. deputats en les coses tocants a justitia no poden per sí sols procehir ni declarar sinó és al consell de dits assessors*" s'estava obrint camí en un món progressivament controlat pels advocats²⁵. No hi ha dubte que aquesta classe de plantejaments podria ésser vista com una acció premeditada per una part d'un cos professional que aspirava a moure els fils del poder i, això no obstant, no es pot negar el fet que per a la majoria d'ells es tractava d'una convicció sincerament assumida. A Catalunya, una llarga tradició d'avocats de formació romanista que concebien el dret com un cos atemporal de sabiduria jurídica, va sostenir que les lleis estaven per sobre dels homes i de les seves circumstàncies. Sota el seu punt de vista, la principal tasca del govern era la de fer respectar i complir aquelles lleis i ells, com a juristes que eren, havien d'ésser la màxima autoritat en la seva interpretació.

Quan, l'any 1630, les diferències entre diputats i assessors van ésser sotmeses a l'arbitri d'una comissió d'experts, el seu parer no va sinó reflectir la manca d'unanimitat existent. Mentre que, per una banda, alguns doctors es van mostrar convençuts que "*lo vot de dits assessors és decisiu y a ell han de estar dits srs. deputats sens poder votar cosa alguna*"²⁶, d'altres van sostenir decididament l'autoritat del consistori:

tota la jurisdicció en causas civils y criminals y en altres negocis del general és estada donada y tribuida per lo Rey y per la Cort als dits srs. deputats sens ques trobe moderada ni disminuïda per ninguna altra constitució y capítol de Cort y per lo capítol 34 de las Corts de l'any 1599 que es lo dret novíssim y al qual se ha de estar per dits magnífichs assessors, nos poden entremetre sinó de las cosas de mera justitia y causes que els seran comesas per dits srs. deputats y per consegüent las cosas que son de gràtia o que no son de mera justitia pertanyen a dits srs. deputats y lo offic i potestat de judicar y entremetres en cosa de iustitia que tenen dits mag. assessors és deperent y subordinat a la dita jurisdicció de dits srs. deputats en las quals no obstant la causa comesa resta maior perrogativa y preminent²⁷.

Atès que aquesta era una polèmica que anava més enllà de la simple teoria, la pràctica quotidiana i el desconeixement dels més mínims rudiments legals per part de la majoria de diputats van acabar decantant la solució del conflicte a la banda dels assessors. Durant la primera meitat de segle XVII el seu parer va condicionar la majoria de les decisions. Qualsevol intent de comprendre la política de la Generalitat, especialment a partir de la dècada de 1620, ha de passar necessàriament per un examen dels vots confeccionats pels juristes. Al cap i a la fi, foren ells, amb el seu treball, els que principalment van alimentar la maquinària publicitària de la Diputació²⁸. Alguns dels memorials més importants d'aqueixos anys, portats a impremta i escampats entre les capes il·lustrades de la societat, eren alhora al·legacions jurídiques i veritables programes de govern.

24. ACA, G, Dietari, 1620/23, 2a. part, p. 521.

25. ACA, G, Dietari, 1644/47, 1a. part, p. 61. Més exemples de declaracions similars a Dietari 1626/29, 1a. part, p. 71 i Dietari, 1623/26, p. 84.

26. ACA, G, Dietari, 1644/47 1a. part, p. 101. El dictamen, confeccionat el 1630, va ser utilitzat com a precedent en una nova controvèrsia dels anys 40.

27. *Ibidem*, Entre els que van defensar l'autoritat dels advocats hi havia els doctors Ximenis i Puig. En el segon grup: Ramon, Llenes, Juallar i Llobet.

28. Sobre la intensificació de la propaganda institucional a Catalunya durant els anys anteriors a la revolta, veure REULA BIESCAS, J., *Guerra y propaganda en la España de Felipe IV: el caso de Cataluña (1635-1659)*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1992.

Per molts esforços que fessin els ministres reials o els mateixos diputats per mirar de frenar la seva creixent influència, durant aqueixos anys totes les circumstàncies jugaven a favor dels advocats. El bloqueig dels canals normals i tradicionals de creació legislativa, provocat per un primer espaiament i un segon col·lapse en la celebració de Corts, deixava els governants catalans en una difícil situació a l'hora de solucionar nous problemes legals. Per mirar de sortir del pas només semblava haver-hi dos possibles camins i ambdós passaven per les mans dels juristes: la interpretació de la jurisprudència de l'Audiència i el recurs a la tradició legal catalana²⁹. Un bon nombre de lletrats –sovint finançats per les pròpies institucions– van treballar en una via mixta, donant lloc a un gènere d'estudi, les *Decisiones*, que va resultar especialment prolífic³⁰. En qualsevol cas, tant l'una alternativa com l'altra, reposaven en valoracions personals, en la mesura que esdevenien a partir de la interpretació subjectiva del text legal. No és casual que el segle XVII sigui la centúria més recollida pel que fa a juristes de renom, amb autors com Càncer, Fontanella, Olibà, Peguera, Tristany o Xammar. Deixant de banda les seves postures polítiques personals en moments específics, tots els seus estudis es fonamentaven en idèntics principis: el dret comú i la tradició.

No és casualitat que Catalunya hagués estat un dels països on el dret romano-canònic –dret comú– havia irromput amb major força, fins al punt que al segle XIII ja estava plenament arrelat. Tot i que Jaume I va prohibir l'al·legació de conceptes romanistes, considerant-los una amenaça per al seu poder reial, en pertànyer a un sistema jurídic que directament no controlava, la seva perfecció tècnica va arrelar entre els juristes que van continuar utilitzant-lo camuflat sota la categoria de *sensus naturalis*³¹. A finals de l'Edat Mitjana, el dret comú impregnava completament les normes constitucionals i els privilegis locals i era el mètode per resoldre qualsevol controvèrsia que no tingués una solució positivitzada en una norma autòctona³². El 1359 s'obligà a tots els advocats a disposar en la seva biblioteca els textos bàsics de la tradició romano-canònica que, per altra banda, constituïa la base dels plans d'estudis a les universitats de Lleida i Barcelona³³. El 1409 foren suprimides les disposicions restrictives de Jaume I i el dret comú esdevingué la font supletòria de les Constitucions i els Usatges. Definitivament, s'havia arribat a un punt sense retorn en què el constitucionalisme català no podia entendre's sense el dret romano-canònic. Finalment, a les Corts de 1599 el sistema de prelación de fonts que quedà establert va atorgar al dret canònic i romà una importància primordial en el treball dels jutges.

Des del segle XIII, el dret comú a Europa s'havia treballat sota les directrius de l'anomenat *mos italicus*, un sistema d'estudi dels preceptes romano-justinianeus fonamentat en l'intent de fer-los vàlids per resoldre els casos més quotidians. La pràctica del *mos italicus* havia estat objecte d'una forta crítica en els cercles humanístics i renaixentistes, dins del nou interès per l'estudi directe dels textos clàssics, i en contra del seu coneixement a través de cites de segona mà. Ja en les primeres dècades del segle XVI, juristes com Alciato a Itàlia o Cujas a França estaven proposant un nou sistema de treball, basat en l'anàlisi directa de les fonts i el rebuig a les glosses: és l'anomenat *mos galicus*, que amb el temps esdevindria

29. AMELANG, J. S., *op. cit.*, 1282-1283.

30. ACA, G, Dietari, 1608/1611, 13 de Juny de 1611, sobre l'acord dels diputats amb els llibreters Nogués i Mennescal per a la publicació de les Decisiones de Lluís de Peguera. Per la seva banda, aquests tipus de treballs són freqüents entre els juristes d'altres països europeus. A Anglaterra, a partir del 1600, un dels lletrats de major prestigi, Edward Coke, començà a recollir sentències sobre "temes recents" en els seus *Law records*; veure, HILL, CH., *Los orígenes intelectuales de la revolución inglesa*, Barcelona, 1980, p. 264-269.

31. IGLÉSIA FERREIROS, A., *La creación del derecho*, Barcelona, 1988, fasc. 2, p. 364.

32. *Ibidem*.

33. Sobre la importància del dret comú en la formació dels juristes catalans, veure *Ordinacions e nou redreç (...)* de la Universitat del estudi general de Barcelona en lo any mil sínc cents noranta ysis, edició facsimilar, Barcelona, 1973, p. 119-128. Sobre Lleida, PEROT DE VILANOVA, *Memòries per a sempre*, p. 1-4, edició a cura d'Antoni Simon Tarrés, *Cavallers i ciutadans a la Catalunya del cinc-cents*, Barcelona, 1991.

el vehicle per a la introducció en la dogmàtica jurídica dels nous corrents racionalistes. Però el pensament d'Alciato, introduït a Catalunya per Antoni Agustí, gairebé no realitzà progressos entre uns juristes molt vinculats a la tradició del *mos italicus*. Quan, el 1601, Jeroni Pujades redactà la necrològica del doctor Olibà, no va tenir cap mena de dubte en considerar que la millor manera d'exaltar-lo era comparant-lo amb Bàrtolo de Sassoferrato, un jurista del segle XIV màxim exponent del *mos italicus*³⁴. L'ús constant d'aquest sistema de treball fa palès el valor que els juristes catalans donaven a la tradició, i aquesta manera de pensar es va deixar notar considerablement quan els juristes van prendre les regnes del poder. Per a aquests homes, el patriotisme no constituïa un sentiment o una opció deliberada, sinó el resultat de la formació que havien rebut, un punt en què la seva actitud no diferia massa dels seus homònims en altres països europeus. El paper dels advocats catalans durant les dècades anteriors a 1640 és perfectament equiparable al dels anglesos durant el mateix període o el dels francesos a la vigília de la Fronda³⁵. A Catalunya, com a Anglaterra i França, des de començaments del segle XVII el debat polític va estar cada vegada més impregnat de valoracions jurídiques que remetien als precedents legals de qualsevol actuació, cosa que anava molt més lligada al constitucionalisme que a l'absolutisme. Habitualment, els historiadors s'han inclinat a assignar als juristes un paper retrògrad en les revolucions del segle XVII. Això ha succeït especialment a la historiografia anglesa, respecte de la revolució de 1640, en què molts lletrats, amb el justícia major Edward Coke com a capdavanter, van intentar el retorn a allò que creien que havia estat la tradició medieval, quan reis, buròcrates i tribunals eclesiàstics, estaven guiats i controlats per les opinions dels juristes i per les convencions del *common law*³⁶. Però, paral·lelament, els seus arguments s'estaven convertint en el mur de contenció més eficaç per contrarrestar l'avanç de l'autoritat monàrquica³⁷. Els ulteriors significats de la terminologia emprada encara apareixen massa difusos per a nosaltres. Una comprensió més profunda dels canvis que s'estaven produint en el pensament polític català d'aquells anys, requeriria una anàlisi sistemàtica d'aquests mots, estudiats sempre tenint present la tradició legislativa.

Abans de superar les barreres imposades pels advocats al servei de les institucions catalanes, la corona havia de guanyar una primera batalla, el principal objectiu de la qual no era sinó la jurisdicció senyorial. Per a qualsevol agent reial era fàcil de comprendre que el monarca seguiria lligat de mans a Catalunya mentre els tribunals nobiliaris dictessin la seva justícia en el 70 per cent dels llocs³⁸. La primera escletxa per acabar amb aquesta situació va obrir-se el 1493, amb la creació de l'Audiència. Els senyors van trigar a adonar-se que un tribunal com aquest, en la mesura que prefigurava un procés de racionalització i unificació del poder judicial a Catalunya, suposava també una seriosa amenaça per a les seves facultats³⁹. Durant tot el segle XVI, cada reunió de Corts va suposar una nova limitació de les prerrogatives judicials dels senyors, els quals el 1599 van rebre una estocada decisiva amb la notable ampliació del nombre de causes que podien ser evocades o apel·lades davant l'Audiència⁴⁰. No hi ha cap mena de dubte que la corona va saber rentabilitzar el clima ge-

34. PUJADES, J., *Dietari*, vol. I, p. 66.

35. AMELANG, J. S., *op. cit.*, 1281.

36. STONE, L., a Mousnier i d'altres, *Revoluciones y rebeliones en la Europa Moderna*, Madrid, 1972, p. 71.

37. *Ibidem.*, p. 103-104.

38. SALES, N., *Els segles de la decadència*, vol. IV de la *Història de Catalunya* dirigida per P. Vilar, Barcelona, 1989, p. 155. ELLIOTT, J. H., *La revolta catalana (1598-1640)*, Barcelona 1989, p. 92. LALINDE, J., *la jurisdicció real inferior en Catalunya*, Barcelona, 1966, p. 237-238.

39. La creació de la Tercera Sala el 1585, a més de permetre una àgil tramitació dels processos va suposar una clara distinció entre les causes civils i les criminals. Finalment, la capacitat de control del virrei —que en ocasions obeeïa a motius polítics— va anar minvant en el transcurs del segle.

40. ELLIOTT, J. H., *op. cit.*, p. 81 i ACA, G. Reg. 1052, fol. 532v.

neral de repulsa vers la justícia nobiliària per ampliar el seu ventall de prerrogatives⁴¹. Per la seva banda, alguns dels juristes més influents van començar a escriure a favor de la postestat reial de segrestar jurisdiccions senyorials quan se'n fes un ús abusiu, incomplint els seus deures o maltractant els súbdits⁴². Per reforçar encara més la seva posició, el govern central estava imposant un sistema d'incompatibilitats que va suposar un autèntic dilema per a molts lletrats, obligats a triar per una o altra via professional, sabent que ambdues dis-corrien paral·lelament i sense punts de comunicació⁴³. Per a la immensa majoria d'ells, ocupar càrrecs en els tribunals senyorials s'estava convertint en una via morta que no valia la pena de transitar. No és, doncs, gens estrany que, quan el 1602 don Aleix d'Alentorn i els seus companys van decidir organitzar la Confraria de Sant Jordi, una de les primeres mesures consistís a dotar-se d'una assessoria jurídica amb la intenció de frenar el progressiu deteriorament dels seus privilegis⁴⁴. Havia calgut més d'un segle per a què els nobles reaccionessin i ja era massa tard per a ells. A Catalunya, molt pocs advocats de categoria estaven disposats a entrar en la maquinària de la justícia senyorial. Un dels que ho féu va ser Jeroni Pujades, qui en la seva vellesa, va tenir prou temps per penedir-se d'haver-ho fet: el 1616, després de més de vint anys treballant a la cort del duc de Cardona, amb viatges constants entre Barcelona i Castelló d'Empúries, el doctor Pujades decidí sol·licitar l'entrada a l'administració reial optant a una plaça tan secundària com era la d'advocat de pobres. Per aquest càrrec hagué de competir amb homes més joves i inexperts que ell. Però de ben poc li van servir els memorials que va presentar ni els llibres que havia escrit. Per descomptat, la seva sol·licitud li fou denegada⁴⁵.

Per a una monarquia que identificava el govern amb la capacitat d'impartir justícia, el reforçament dels seus tribunals constituïa un element de vital importància. Dels 78 punts de què constava la plantilla fixa d'instruccions que rebien els virreis abans d'emprendre el viatge a Catalunya, gairebé 40 feien referència directa a la forma de controlar els funcionaris encarregats de l'administració de justícia⁴⁶. Uns funcionaris, el nombre dels quals, tot i les restriccions imposades per les Constitucions, havia experimentat un considerable creixement⁴⁷. En alguns terrenys, la creació i la multiplicació de responsabilitats va produir-se al ritme de les exigències marcades per la voluntat de control, i tot pel preu de crear funcions mal remunerades i, sobre tot, mal definides. Estava arribant un moment en què ni tan sols el Consell d'Aragó tenia una idea exacta dels oficis que havia de proveir. Situacions com la de desembre de 1621, quan va ésser nomenat el doctor Peixó per al càrrec inexistent d'advocat fiscal de la Batllia General, mostren el clima de confusió imperant⁴⁸.

La indefinició i la precarietat dels salaris no eren pas impediment per a què l'administració reial estigués en el punt de mira de la majoria d'advocats. D'entrada, la corona ofería un elevat nombre de càrrecs locals, com els de jutges ordinaris als tribunals de batllies i vegueries encara que, per raons diverses, resultaven cada vegada menys atractius. Per

41. FERRO, V., *El Dret Públic Català. Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*, Vic, 1987, p. 107, cita opinions d'autors com Càncer o Fontanella.

42. FERRO, V., *op. cit.*, p. 146. Aquesta idea, la recullen en la seva obra autors com Peguera, Càncer i Fontanella.

43. ACA, CA, llig. 266, doc. 154. Els càrrecs a l'Audiència eren ja incompatibles amb qualsevol altra activitat des del segle XV. El 1588, la corona establí també la incompatibilitat dels advocats que treballaven a la Batllia General i a l'Oficina del Mestre Racional.

44. ACA, Llibre Verd, G-255, 3.

45. ACA, CA, llig. 270, doc. 97. Provisió de la plaça d'advocat de pobres a l'Audiència. Consulta del 20 de Juliol de 1616.

46. Text de les instruccions a ACA, CA, llig. 277.

47. A més de la Tercera Sala, a l'Audiència, durant el segle XVI van crear-se nous càrrecs, com els de jutge d'apel·lacions, assessors del governador, oïdor de galeres, jutge de contrabans i visitador general de mercaderies. Veure BOSCH, A., *Summari, índex o epitome dels admirables y nobilissims títols de honor de Cathalunya, Roselló y Cerdeanya...* p. 248.

48. ACA, CA, llig. 272, doc. 14. Consulta del 21 de desembre de 1621.

una banda, havien perdut molt poder efectiu en mans dels consells municipals i, per altra, tenien caràcter temporal i a la fi del mandat calia rendir-ne comptes en un procediment anomenat *purga de taula*⁴⁹. A més, estaven mal pagats i oferien poques possibilitats de promoció atesa la seva llunyania de Barcelona. Tot i que el rei havia promès reiteradament una especial consideració per als oficials que servissin a comarques, aquesta promesa mai es traduí en fets concrets⁵⁰. Decididament, llevat el cas de la batllia de Barcelona, els tribunals locals només podien resultar atractius per interessos obscurs. Molt més suggerents resultaven els oficis vinculats directament amb la cort del virrei, com els proporcionats per la Batllia General i l'Oficina del Mestre Racional⁵¹. No tan sols regien una parcel·la àmplia de poder, puix que eren inapel·lables moltes de les seves decisions, sinó que, a més, estaven associats a l'administració financera, cosa que, a la pràctica, suposava la possibilitat d'obtenir complements salarials de dubtosa legalitat⁵². Però, per sobre de qualsevol altra consideració, aquests llocs constituïen el camí per excel·lència d'aquells que portaven a l'Audiència.

És senzill d'explicar el perquè qualsevol jurista català tenia raons de sobra per aspirar a una plaça de jutge a l'Audiència: el volum salarial, la capacitat d'influència i el seu caràcter vitalici, només en són algunes. Però, el fet que tan sols hi hagués 18 places ho convertia en un privilegi reservat als més afortunats. A l'Època Moderna, l'Audiència era l'única institució catalana on els càrrecs s'atorgaven pel sistema de cooptació, basat en ternes, de candidats proposats pels mateixos jutges i el virrei, que s'enviaven al Consell d'Aragó. És fàcil d'imaginar què succeïa en la pràctica. Com constatava el regent Fontanet l'any 1632, "*en hazer las ternas para las plazas que vacan en la Audiencia Real y se envían a SM, se haze mucha negociación y ligas para favorecer amigos, pidiéndose los votos unos a otros para personas que no son de las mas beneméritas*"⁵³. En aquestes circumstàncies, les mútues imputacions i la formació de bàndols resultaven quelcom inevitable i alhora públic: a inicis del segle XVII les lluites entre Nyerros i Cadells implicaven la majoria dels jutges⁵⁴. Resulta difícil acabar de perfilar si eren el reflex d'actituds de fons o simplement la conseqüència d'afinitats personals. En qualsevol cas, el govern central era perfectament conscient de la situació i, sense cap mena de dubtes, va saber fer-ne ús de cara al benefici propi. Al Consell d'Aragó, les relacions de noms proporcionades per l'Audiència eren considerades molt més com un element mesurador de l'equilibri de forces entre els diferents partits del tribunal, que una informació digna de ser tinguda en compte⁵⁵. A l'abril de 1615, tots els informes negatius que hi arribaren sobre la persona del doctor Joan Magarola, gendre de "*don Joan Lluria, grande bandolero*", que, segons l'opinió de molts jutges i del propi virrei, pretenia "*echar a perder toda Cataluña*", no van suposar cap obstacle per a què fós nomenat regent del Consell⁵⁶. En contrapartida, poc importava que el doctor Fontanella encapçalés pràcticament totes les ternes entre 1627 i 1633, o que un virrei tan poc sospitos d'inclina-

49. LALINDE, J., *op. cit.* 214.

50. Aquest fet és cert fins i tot per als advocats que treballaven en ciutats tant importants com Lleida, que el 1599 havien rebut la promesa que serien especialment tinguts en compte per als pròxims nomenaments de l'Audiència. Malgrat la insistència amb què la ciutat va recordar el compromís en els anys següents, les seves esperances mai es van materialitzar. ACA, CA, llig. 270. Consulta de 10 de febrer de 1616.

51. ACA, CA, llig. 268, doc. 149.

52. ACA, CA, llig. 277, doc. 62; acusacions contra els jutges Berart i Vinyola. Desembre de 1632. ACA, CA, llig. 220, doc. 72; consulta del 20 de març de 1633. Anys després d'entrar a l'Audiència, els doctors Berart i Vinyola, anteriorment assessors de la Batllia General, encara havien de justificar els comptes en relació amb la percepció de remissions i composició de delictes.

53. ACA, CA, llig. 224. Informe del Regent Salvador Fontanet, gener de 1632.

54. TORRES, X., "Les bandositats de Nyerros i Cadells a la Reial Audiència de Catalunya (1590-1630): policia o alt govern?" *Pedralbes*, 5, en especial quadre 171.

55. ACA, CA, llig. 271, doc. 63. Consulta de 18 de setembre de 1618.

56. ACA, CA, llig. 269, doc. 23. El virrei al Consell d'Aragó, abril de 1615.

cions pro catalanes com Aux de Armendáriz, el qualificués de “*el mejor letrado de Cataluña*”. Per motius encara poc clars, algú a Madrid havia decidit que Fontanella no era un home de confiança i, en conseqüència, la seva candidatura va ser rebutjada de manera sistemàtica⁵⁷.

Arribat el moment de decidir els nomenaments, el Consell posava en pràctica la seva pròpia filosofia. Primordialment, calia comptar amb homes que s’haguessin caracteritzat per la seva lleialtat a la corona. Els candidats n’eren plenament conscients, i les cues més llargues es formaven per ingressar en determinats càrrecs secundaris. El 1609, per a una plaça de jutge de reclams i assessor del governador –un ofici sense salari– van presentar-se deu candidatures; el 1613, per a una assessoria de la Batllia General, vint, mentre que el 1614, dotze dels més prestigiosos advocats de Perpinyà van competir pel càrrec de jutge de primeres apel·lacions del Rosselló i la Cerdanya, que acabà a les mans d’Andreu Bosc⁵⁸. Evidentment, tots aquests homes sabien prou bé què feien: amb el temps, la majoria d’ells assolí plaça a l’Audiència. El resultat d’aquesta política era a la vista: abans d’ingressar al tribunal, el doctor Josep Roca havia estat assessor de la Capitania General, jutge de reclams, advocat fiscal dels jutges ordinaris de Barcelona i oïdor de testaments i causes pies⁵⁹. I l’Audiència de Catalunya era plena de doctors Roca. Això no obstant, l’aplicació d’un sistema d’escalafó pur tenia les seves servituds, car era un camí atractiu tan sols per a les mitjanes que buscaven seguretat. Homes com Vinyes o Fontanella sempre van negar-se a jugar aquest joc. D’acord amb la versió del mateix Consell d’Aragó el 1632, la majoria dels jutges de l’Audiència, tot i les nombroses imputacions, no eren corruptes; eren senzillament inútils. Això ho agreujava el fet que les dues qualitats mai ornaven la mateixa persona: els millor preparats eren els de lleialtat més dubtosa; els submissos eren alhora els més incapaços⁶⁰. Sense cap mena de dubte, els informes de 1632 van suposar un viratge en la política de nomenaments que es venia seguint des de Madrid. El fracàs de les Corts portà la corona a la conclusió que molts dels seus ministres a l’Audiència s’havien comportat com autèntics ineptes. Durant els anys següents, les propostes que arribaren de Catalunya i, fins i tot les del Consell d’Aragó, començaren a ésser desestimades per sistema. Olivares i Villanueva havien decidit que els calia homes alhora lleials i ben preparats. I van començar a cercar nobles joves fora de l’escalafó i, si era possible, titulats a universitats castellanes i de famílies nobles. El fet d’haver passat pels col·legis de Cuenca i Oviedo, tots dos a la universitat de Salamanca, fou el principal mèrit que avalà l’entrada a l’Audiència de don Jeroni d’Argensola, don Josep de Jossa, don Guillem de Meca i don Ramon Rubí de Marimon⁶¹. Aquesta fou la nova fornada de jutges en els anys previs a la revolució.

En darrer terme, la corona estava buscant homes que no haguessin estat implicats directament en la política de les institucions catalanes. Però aquesta era una batalla perduda ja a priori. Més enllà de les diferències i enfrontaments entre els diversos organismes, els juristes catalans conformaven un cos compacte en el qual la solidaritat estava per sobre de

57. ACA, CA, llig. 274, doc. 83. Consulta de l’1 de febrer de 1627. Propostes per al nomenament de Fontanella a ACA, CA, llig. 274, 28 de juliol de 1627; ACA, CA, llig. 225, doc. 46, 14 de febrer de 1630. ACA, CA, llig. 224, 14 d’octubre de 1633. ACA, CA, llig. 224, doc. 7, 22 de desembre de 1633.

58. ACA, CA, llig. 268, doc. 39. Provisió d’una plaça de jutge de reclams i d’assessor del governador. ACA, CA, llig. 270, doc. 35. Provisió de la plaça d’assessor de la Batllia General. ACA, CA, llig. 220, doc. 74. Provisió de jutge de primeres apel·lacions de Roselló i segones de Cerdanya.

59. ACA, CA, llig. 270, doc. 11. Memorial presentat pel doctor Josep Roca.

60. ACA, CA, llig. 224. Informes confeccionats per al Cardenal-Infante pels regents Fontanet, Salbà i Magarola, gener de 1632.

61. Sobre Argensola, ACA, CA, llig. 281, doc. 54. Consulta de 4 de maig de 1637. Sobre Jossa, ACA, CA, llig. 225, doc. 46. Sobre Meca, ACA, CA, llig. 281, doc. 54. Consulta de 4 de maig de 1637. I sobre Rubí, ACA, CA, llig. 271, doc. 83. Consulta de l’1 de febrer de 1627.

les discrepàncies puntuals. Tots eren conscients que un dia estaven a una banda, però que en el futur podien passar a l'altra. Gràcies als treballs de Maria Adela Fargas, sabem que la majoria dels advocats que treballaven a Barcelona pertanyien a famílies extensament ramificades i sòlidament implantades en la professió, els membres de les quals estaven estratègicament distribuïts en diferents instàncies de govern⁶². Cognoms com Ferrer, Xammar, Sala, Bru, Ramon, Montsuar, Rubí, Montaner, Tristany, Santjust, Magarola o Salbà apareixen indistintament relacionats amb els equips jurídics del Consell de Barcelona, de la Diputació o de l'administració reial. Però era aquesta una diversificació que no tan sols es produïa a nivell familiar. La immensa majoria dels advocats de prestigi van treballar, en un moment o altre de la seva carrera, per a la Diputació i tots aspiraven, sense excepció, a ocupar plaça a l'Audiència. Quan alguns van assolir-la, ningú va plantejar que això suposés un canvi d'actitud o una traïció (veure quadre 1). Al cap i a la fi, cobrar d'una o altra institució no pressuposava una manera d'entendre les relacions polítiques. A Catalunya, com a qualsevol altre lloc d'Europa, els advocats treballaren per satisfer els seus clients. I les lleis, en molts punts eren suficientment imprecises com per admetre interpretacions ben diverses o, fins i tot, contraposades. Faríem bé, per tant, d'alliberar-nos de prejudicis com pensar que homes com Vinyes o Fontanella van canviar radicalment les seves ideologies en moments concrets de la seva vida. La seva única ideologia era l'interès d'aquell qui els contractava i la formació jurídica que havien rebut. Si a l'Audiència va haver-hi sempre jutges acusats pels ministres de Madrid de ser "*harto afectados a la libertad de la tierra*", a la Diputació molts assessors van treballar amb els ulls posats en una plaça a l'Audiència⁶³. En moments aparents de màxima tensió, com el 1636, quan l'Audiència va ser traslladada a Girona, els assessors de la Generalitat van sortir en defensa dels jutges amenaçats de suspensió de salari per negar-se al trasllat. Com a resposta, els jutges decidiren afavorir la sol·licitud dels assessors i inaplicar algunes pragmàtiques reials que havien aixecat polèmica. Quan, aquell mateix any, el visitador Bayetolà va voler denunciar alguns jutges per aquest motiu, va trobar-se que la majoria dels juristes catalans es negaren a prestar suport a cap acusació⁶⁴. La fractura de la corporació jurídica catalana no arribaria fins 1638, quan sota la pressió exercida per Madrid, l'Audiència va llançar-se implacablement sobre els assessors de la Generalitat, acusant-los de regalia per aconsellar els diputats que no anessin a l'Audiència a declarar sobre un tema de contraban. Durant deu mesos els assessors de la Diputació es van veure obligats a romandre ocults en un monestir. Va ser aleshores quan aquests declararen la guerra als doctors de l'Audiència, en especial a qui amb més interès els havia perseguit, Felip Vinyes, "*porque ans de ser ministro era acèrrim defensor de les Constitucions de Catalunya y drets de la pàtria y despres que fonch provehüt aconsellà justament lo contrari*"⁶⁵. El trencament de la unitat dels juristes fou el presagi més clar de la ruptura política de dos anys després.

No hi ha dubte que, a la fi de la dècada de 1630, els lletrats constituïren la corporació professional més influent del país. Ells movien els ressorts d'una societat profundament legalista i els seus escrits s'estaven convertint en la base del debat polític. A més, la seva influència s'anava estenent a molts d'altres terrenys del pensament. Quan, el 1787, Francisco de Zamora, un obscur agent polític del govern central a Catalunya, va ésser requerit pels

62. FARGAS, M. A., "Poder i xarxes matrimonials, 1599-1621: aproximació envers una distribució de les àrees de domini familiars a Barcelona", *Pedralbes*, 12, p. 95-116.

63. ACA, CA, llig. 273, doc. 14. El virrei al Consell d'Aragó, 31 d'octubre de 1626. Per altra banda, un bon nombre de jutges, Rubí i Coll, Aguiló o Vinyola entre d'altres, van entrar a l'Audiència gràcies als serveis dispensats a la corona des dels seus càrrecs d'assessors a la Diputació. Sobre les credencials de Rubí i Coll, veure, ACA, CA, llig. 267, doc. 98; sobre Francesc Aguiló, ACA, CA, llig. 269, doc. 61.

64. En referència a les pragmàtiques que prohibien evocar causes a la Batllia General i la seva inaplicació, veure, ACA, G, Dietari, 1638/41, 2a. part, p. 197.

65. ACA, G, Dietari, 1638/41, 3a. part, p. 418.

seus superiors per a què redactés una llista de les personalitats més destacades de la història del Principat, en el capítol "*escritores ilustres*" hi va esmentar únicament dotze noms, gairebé tots ells advocats del segle XVII. La seva selecció és molt discutible, però no es pot negar la seva significativitat⁶⁶.

Per a molts d'aquests homes, el prestigi professional anà acompanyat de l'ascens social. El cas de Joan Pere Fontanella resulta en aquest sentit especialment clar: el seu pare no era més que un paire a una vila tan llunyana com Olot; ell seria ciutadà honorat de Barcelona i el seu fill, Josep, també jurista, moriria noble. Per la seva banda, dels 65 jutges que van passar per l'Audiència entre 1600 i 1640, 16 van acabar els seus dies a l'estament militar i 20 com a ciutadans honorats. L'opinió popular, reflectida en alguns escrits, no dubtà en qualificar-los com professionals del frau i l'extorsió. Aquest sentiment venia de lluny: Francesc Eiximenis ja havia advertit cap a 1400 que

per bon estament de la cosa pública deu hom esquivar que no s'hi multipliquen molts juristes ne advocats. Car aquests aitals, per tal se diu com han a tenir gran estament, han a pendre grans salaris de llurs advocacions e han a tenir grans maneres a tractar les causes a llurs profits, així com és dar grans dilacions en les causes, puntejar agudament e superflua en ço que es clar, emparar molts negocis e espatxar-ne pocs⁶⁷.

Uns dos-cents anys després, la cosa no havia canviat: quan, el 1608, en el seu espantós viatge imaginari, un pagès de Tordera fou conduït pel dimoni fins els abims de l'infern, hi trobà moltes cares conegudes: totes elles de notaris, advocats i, per descomptat, una nodrida representació de jutges de l'Audiència⁶⁸. Un segle més tard, una proposta de les Corts de 1702 mostrava el seu rebuig

per quant de pocs anys a esta part los que exercexen la advocacia en lo Principat de Catalunya exigexen per los treballs axí ordinaris com extraordinaris quantitats molt considerables ab que restan los litigants summament gravats y molts per no poder suportar los grans gastos dels plets han de dexarlos, en grave perjudici de sas hiziendas⁶⁹.

I, no obstant això, és dubtós que aquesta classe d'afirmacions fossin aplicables a la generalitat dels juristes. El 1604, Joan Pere Fontanella, un advocat jove, inexpert i sense prestigi, rebia del municipi d'Olot un sou de catorze lliures l'any, per defensar els seus interessos a Barcelona⁷⁰. Cap a 1640 l'equip jurídic dirigit per Joan Pere Fontanella, l'advocat de major prestigi de Catalunya, rebia pels seus serveis al capítol d'Urgell, 16 lliures anuals⁷¹. Certament, aquestes quantitats podien veure's incrementades quan es guanyava un plet d'envergadura, però, en conjunt resulten de poca credibilitat afirmacions com les de Salvador Fontanet, quan, el 1635, assegurava que la falta de bons candidats per a l'Audiència era perquè "*ganan mas en su abogacia que montan los salarios de juezes de corte*". És probable que el seu fos un exemple d'abnegació i sacrifici, per quant "*siendo yo abogado y no llevandome otro alguno ventaja en ganar en la abogacia, tuve la plaza de juez de corte*", però no hi ha dubte que ningú estava disposat a rebutjar un seient a l'Audiència per la dedicació a la pràctica privada⁷².

66. FRANCISCO DE ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, ed. Ramon Boixareu, 1973, p. 474-477; AMELANG, J. S., *op. cit.*, nota 55. La relació de juristes confeccionada per Zamora estava integrada per Bonaventura Tristany, Gabriel Berart, Jaume de Montjuïc, Josep Ramon, Joan Pau Xammar, Miquel Calderó, Pere d'Amigant, Rafael Vilosa, Cristòfor de Potau, Jaume Marquilles, Acaci de Ripoll i Segimon Despujol.

67. FRANCESC D'EIXIMENIS, *Lo Dotzè del Crestià*, CCCXXXIV.

68. "Relació y memòria y espantós viatge que feu Pere Porter als 23 d'Agost de 1608", *La Renaixença*, 1877, any VII, vol. I. Volem agrair a Núria Sales que ens hagi fet palès l'interès d'aquest text i també totes les seves orientacions sobre el món dels advocats del segle XVII i de la família Fontanella en particular.

69. Cap. de Cort XXXIX de 1702.

70. Arxiu Municipal d'Olot, Llibres de Clavariat, 28 de setembre de 1604.

71. Arxiu Capitular Urgell, Cartes, 1630-1640, rebut presentat el 30 de març de 1640.

72. ACA, CA, llig. 224, Informe del Regent Fontanet, 30 de gener de 1632.

És segur que el lliure exercici de l'advocacia o l'assessorament a les institucions va permetre a molts juristes exercir una profunda influència en la societat i en la política del seu temps, però no és menys cert que molt pocs s'hi van fer rics. Quan, el 1658, el virrei marquès de Mortara s'encarregà de fer un inventari dels béns de Fontanella, que havien estat confiscats, va comprovar que no eren més que una casa a Barcelona que podia proporcionar uns lloguers, a tot estirar, de 100 lliures l'any, un censal d'unes 300 lliures més a Olot i la casa pairal totalment derruïda⁷³. Ben poca cosa per a un home que, a banda d'haver estat un dels advocats més famosos del seu temps, havia pogut moure els fils de la maquinària judicial catalana durant bona part del domini francès. Com el propi Consell d'Aragó no dubtava a reconèixer, la majoria dels jutges de l'Audiència arribaven a la fi de les seves careres en una situació de notable precarietat econòmica. Això era vàlid fins i tot per a homes com Lluís de Peguera, tot i pertànyer a una antiga família de la petita noblesa, i haver ocupat plaça al tribunal durant més de vint-i-cinc anys⁷⁴. És cert que les confiscacions fetes després del setge de 1714 revelen que entre els individus més rics de la ciutat hi havia molts jutges i advocats. Però també és possible que aquest fet no tingués res a veure amb la pràctica de la professió en si, i molt més amb l'ingrés al cos dels juristes, durant la segona meitat del XVII, d'un important nombre de nobles i ciutadans benestants⁷⁵. A Catalunya, l'expansió de les professions legals durant els segles XVI i XVII no responia a mòbils econòmics, sinó de prestigi social i poder polític.

Quadre 1: Assessors de la Diputació i ministres reials (1605-1641)

	Assessors Diputació	Administració reial
1605/1608	Rafael Rubí i Coll Abat de Palmerola AFG Josep Quintana	1605 Jutge Audiència
1608/161	Francesc Aguiló Miquel Carreres (Lluís Besturs) AFG Josep Quintana	1622 Jutge Audiència/Consell Aragó 1621 Jutge Audiència 1621 Jutge Audiència
1611/1614	Francesc Soler (Josep Ramon) Francesc Aguiló AFG Josep Quintana	1622 Jutge Audiència 1622 Jutge Audiència
1614/1617	Joan Aroles Francesc Soler AFG Josep Quintana (Rafael Puig)	1637 Jutge Audiència
1617/1620	Joan Aroles (Joan Baptista Gori) Pere Antoni Vinyola AFG Josep Quintana Hug Montaner	1636 Jutge Audiència 1625 Jutge Audiència

73. ACA, CA, llig. 208, 4 d'octubre de 1658. Petició del regent Cortiada al virrei per a què se li adjudiqui la hisenda confiscada a Joan Pere Fontanella.

74. ACA, CA, llig. 267, doc. 114. Memorial presentat per don Lluís de Peguera el desembre de 1605 i resposta del Consell d'Aragó.

75. AMELANG, J. S., *op. cit.*, p. 1277 i p.1273-1274.

1620/1623	Pere Antoni Vinyola Pere Pla AFG Jaume Martí	1625 Jutge Audiència Assessor Capitània Gral.
1623/1626	Pere Pla (Cristòfor Fumàs) Joan Pere Fontanella AFG Jaume Martí	Advocat Fiscal Patrimonial
1626/1629	Joan Pere Fontanella (Francesc Pere Rubí) Bernat Sala AFG Miquel Joan Magarola	1631 Jutge Audiència
1629/1632	Bernat Sala Felip Vinyes (Joan Martí Rull) (Josep Vinyals) AFG Miquel Joan Magarola	1630 Jutge Audiència 1631 Jutge Audiència
1632/1635	Francesc Vidal Jeroni Palmerola AFG Benet Anglasesell (Josep Fontanella)	1635 Jutge Audiència
1635/1638	Sabater Francesc Vidal AFG Francesc Joan Magarola	Assessor Batllia General (Jacint Fàbregues)
1638/1641	Francesc Vidal Enric d'Alemany Josep Fontanella AFG Joaquim de Malla	

- AFG: Advocat Fiscal del General

- Entre parèntesi aquells advocats que exerciren el càrrec interinament.